

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש סוגיות. מסוגיות אלה עליך לבחור בסוגיה שלמדת. (סך הכול – 100 נקודות)
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיה שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

שים לב: עליך לבחור בסוגיה שלמדת ולענות על השאלות הקשורות לסוגיה זו, לפי ההוראות.

סוגיה א — תורה ומצוות (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 25 נקודות).

1. רס"ג, אמונות ודעות

- א. על פי רס"ג, הגדר את המושג "מצוות שמעיות", והסבר מדוע לדעתך מצוות אלה מכונות "שמעיות". (9 נקודות)
- ב. (1) "כי גם במצוות השמעיות... ניתן למצוא לרובם טעמים ותועלת".
אם כן, מהו ההבדל בין מצוות שמעיות ובין מצוות שכליות, על פי רס"ג?
(2) על פי רס"ג, ציין שתי מצוות שמעיות שאפשר למצוא להן טעם, וכתוב טעם אחד לכל אחת מן המצוות שציינת. (16 נקודות)

2. רבנו בחיי, חובות הלבבות

- א. רבנו בחיי הביא שתי הוכחות מן המושכל (על פי השכל) שיש חובות הלבבות. הסבר את שתי ההוכחות. (9 נקודות)
- ב. על פי רבנו בחיי, הסבר הוכחה אחת מן הכתוב והוכחה אחת מן המסורת (דברי חז"ל) שיש חובות הלבבות. (9 נקודות)
- ג. רבנו בחיי טען כי "עיקר המעשה ובסיסו בנויים על כוונת הלב". לטענה זו הביא רבנו בחיי שתי הוכחות — האחת מדין עונשו של מכה נפש, והאחרת מאדם שעושה מצווה אך לא לשם שמיים. הסבר אחת מן ההוכחות של רבנו בחיי. (7 נקודות)

3. רמב"ם, שמונה פרקים, פרק ד'

- א. "הנוטים לִאֶחָד הקצוות – הם חולי הנפשות בלי ספק".
(1) על פי הרמב"ם, הסבר מדוע הנוטים לאחד הקצוות נחשבים חולים.
(2) הרמב"ם מוכיח מפרשת הנזיר שאין לנטות לאחד הקצוות. הסבר את ההוכחה של הרמב"ם. (15 נקודות)
- ב. אפשר להסיק מכמה איסורי תורה (לדוגמה, מאכלות אסורים, איסורי העריות) כי התורה מחנכת אותנו לפרישות. כיצד מסקנה זו מתיישבת עם גישתו של הרמב"ם שאין לנטות לאחד הקצוות? (10 נקודות)

4. רמב"ם, מורה נבוכים, חלק ג', פרק כ"ז

"מטרת כלל התורה שני דברים, והם תיקון הנפש ותיקון הגוף".

- א. לפי רמב"ם, הסבר מהו "תיקון הנפש", ומהו "תיקון הגוף". (10 נקודות)
- ב. לפי רמב"ם, מהי המטרה החשובה יותר, ומהי המטרה ה"קודמת בטבע ובזמן"? (5 נקודות)
- ג. לפי רמב"ם, איזו מטרה מפורטת יותר בתורה, ומדוע פירטה התורה מטרה זו? (10 נקודות)

5. רמב"ן, פירוש התורה, דברים, כ"ב, ו'

א. לפי רמב"ן, מה הם שני הטעמים לאיסור "אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד"?

(8 נקודות)

ב. (1) לפי דעת הרמב"ם הנזכרת בדברי הרמב"ן בקטע זה, מהו הטעם לאיסור "אתו ואת בנו"?

(2) כיצד רמב"ן דוחה את הטעם של רמב"ם?

(10 נקודות)

ג. מהו ההסבר של רמב"ן לדברי חז"ל "לא ניתנו המצוות אלא לצרוף בהן את הבריות"?

(7 נקודות)

6. מהר"ל, תפארת ישראל

א. "אמר לו רבי עקיבא: ... מעשי בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא".

(1) כתוב את הדוגמה שהביא רבי עקיבא כדי להוכיח את דבריו.

(2) הסבר את דברי רבי עקיבא, על פי המהר"ל.

(12 נקודות)

ב. "אמר לו רבי עקיבא: ... לא נתן הקדוש ברוך הוא המצוות אלא לצרף האדם בהם".

(1) על פי המהר"ל, הסבר את דברי רבי עקיבא בנוגע למטרת המצוות.

(2) המהר"ל הוכיח את דבריו ממצוות ברית המילה, שנעשית ביום השמיני ללידה. הסבר את ההוכחה של המהר"ל.

(13 נקודות)

7. הראי"ה קוק, חזון הצמחונות והשלום

א. הצג טעם אחד שמביא הראי"ה קוק להיתר אכילת בשר לאחר המבול. (8 נקודות)

ב. לפי הראי"ה קוק, איזה סוג בעלי חיים הותר לאכילה? (8 נקודות)

ג. לדעתך, מה היה הרב קוק עונה לאדם שהיה שואל אותו "למדתי את דבריך ב'חזון הצמחונות והשלום' ורציתי

לדעת אם כדאי לי להיות צמחוני"? נמק את תשובתך. (9 נקודות)

סוגיה ב — עם ישראל עם סגולה (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 8-14 (לכל שאלה — 25 נקודות).

8. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

- א. מלך כוזר שאל את החבר: "אבל מה מאותה גדולה נשאר בשעת חטא העגל?"
 החבר ענה שעם ישראל לא איבד את כל גדולתו לאחר חטא העגל, וציין כמה דברי סנגוריה על עם ישראל.
 הסבר שניים מדברי הסנגוריה של החבר. (12 נקודות)
- ב. (1) "אז תדעו כי ענייניכם מונהגים על ידי דבר העומד למעלה מן ההנהגה הטבעית."
 הסבר כיצד ידע עם ישראל בימי שובע ובימי רעב שהוא מונהג על ידי העניין האלוקי ולא בהנהגה טבעית.
 (2) ריה"ל טען שמצבו השפל של עם ישראל בגלות אינו מעיד על ניתוק הקשר בין הקב"ה ובין עם ישראל.
 לדעתך, מהו הנימוק לטענתו של ריה"ל?
 (13 נקודות)

9. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שני

- א. לדעתך, האם היה ריה"ל תומך ביציאה מן הארץ כדי להתפלל על קברי צדיקים בחוץ לארץ?
 בסס את תשובתך על דברי ריה"ל. (10 נקודות)
- ב. על פי ריה"ל, פסוקים משיר השירים מרמזים על שיבת ציון של מקצת העם לאחר גלות בבל.
 כתוב את ההסבר של ריה"ל לשלושה מן הביטויים האלה:
1. אני ישנה
 2. לבי ער
 3. קול דודי דופק
 4. שראשי נמלא טל
 5. פשטתי את כתנתי
 6. דודי שלח ידו מן החור
- (15 נקודות)

10. רמב"ם, הלכות עבודת כוכבים

- א. לפי רמב"ם, תאר את שלושת השלבים בהתפתחות העבודה הזרה בעולם. (12 נקודות)
- ב. לפי רמב"ם, כיצד הגיע אברהם למסקנה שבני דורו טועים? (7 נקודות)
- ג. לפי רמב"ם, מה עשה ה' כדי שהעיקר ששתל אברהם לא ייעקר? (6 נקודות)

11. רמב"ם, איגרת תימן

- א. כתוב מה למד הרמב"ם מן הפסוק "כי אני ה' לא שְׁנִיתִי ואתם בני יעקב לא כְּלִיתֶם", והסבר כיצד הוא למד זאת. (12 נקודות)
- ב. (1) אדם שסטה מדרך הדת והתבולל טען שהוא עשה זאת כדי שילדיו לא יהיו יהודים, וכך לא יסבלו מן הצרות שבאות על עם ישראל.
- על פי הרמב"ם, מה מעשה ההתבוללות מעיד על אדם זה?
- (2) על פי הרמב"ם, יש שלוש סיבות לצרות שבאות על עם ישראל. כתוב שתיים מהן. (13 נקודות)

12. רמב"ם, איגרת תימן

- א. (1) על פי הרמב"ם, הסְכָל מוצא דמיון בין התורה שלנו ובין התורה של האומות האחרות. ציין שתי נקודות דמיון שהסכל מוצא.
- (2) לֵאֵילוֹ דתות מתייחס הרמב"ם בהשוואתו בין התורות? (13 נקודות)
- ב. (1) הרמב"ם מביא משל המסביר את ההבדל בין תורתנו ובין התורות אחרות. הצג את המשל.
- (2) כיצד מסביר הרמב"ם בעזרת המשל את ההבדל בין תורתנו ובין התורות האחרות? (12 נקודות)

13. הראי"ה קוק, הקדמה לשבת הארץ

- א. לפני יותר ממאה שנים החלו יהודים לעזוב את ארצות מוצאם ולעלות לארץ-ישראל.
- (1) מה הייתה הסיבה הגלויה לעלייתם לארץ-ישראל?
- (2) על פי הראי"ה קוק, מה הייתה הסיבה הנסתרת לעלייתם לארץ-ישראל? (12 נקודות)
- ב. "הגיעה השעה לתחיית התורה המכוונת לעומת תחיית הארץ".
- (1) למה התכוון הראי"ה קוק במילים "תחיית התורה"?
- (2) על פי הראי"ה קוק, מה תהיה התוצאה הרצויה של "תחיית התורה" הזאת? (13 נקודות)

14. הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

א. לפי "חוק הלאום", מדינת ישראל היא "מדינת הלאום של העם היהודי", ורק העם היהודי יכול לממש בה את זכותו למדינת לאום.

המתנגדים לחוק זה טוענים כי מדינת ישראל צריכה להיות מדינה לכל אזרחיה באופן שווה.

(1) לדעתך, באיזו מן הדעות היה הרב סולוביצ'יק תומך? התבסס על דבריו, ונמק את תשובתך.

(2) הרב סולוביצ'יק הזכיר שלוש דוגמאות מן התנ"ך בנוגע למעמד של היהודים בקרב הגויים.

ציין דוגמה אחת, והסבר אותה.

(13 נקודות)

ב. הרב סולוביצ'יק מציין ארבע "קטגוריות חיוביות" שבאות לידי ביטוי ב"ברית הגורל", ואלו הן:

— תודעת שיתוף מאורעות

— חויית שיתוף הסבל

— הרגשת שיתוף חובה ואחריות

— שיתוף פעולה

הסבר שתיים מן הקטגוריות האלה, והדגם כל אחת מן הקטגוריות שהסברת. (12 נקודות)

סוגיה ג — בחירה, השגחה, שכר ועונש (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 15-21 (לכל שאלה — 25 נקודות).

15. רס"ג, אמונות ודעות

א. רס"ג מוכיח מן התנ"ך שיש שכר ועונש בעולם הבא. בחר בשלושה מן הנושאים שלפניך, והסבר את ההוכחה של רס"ג מכל אחד מהם.

— עקדת יצחק

— משה רבנו

— העונש לאנשי סדום

— העונש לדור המבול

(15 נקודות)

ב. דָּוִד נהג במכונתו, והסיט לרגע את מבטו מן הכביש כדי לשנות תדר ברדיו. באותו הרגע פגע דוד בשוגג בכלי רכב אחר. דוד טען להגנתו שהוא לא התכוון (לא בחר) לפגוע בכלי הרכב האחר. מה היה רס"ג אומר על מקרה זה — האם יש לפטור את דָּוִד לחלוטין מן העונש או להעניש אותו? נמק את תשובתך. (10 נקודות)

16. רמב"ם, שמונה פרקים, פרק שמיני

א. הרמב"ם הביא את דעת האסטורולוגים ("בעלי משפטי המזלות") בנוגע לאופיו של האדם, ושלל דעה זו.

הסבר את דעת האסטורולוגים, והסבר מדוע שלל הרמב"ם דעה זו. (9 נקודות)

ב. תלמיד המתקשה לקום בבוקר ולכן מאחר לתפילה באופן קבוע, הביא למחנך שלו מסמך רפואי המאשר שיש לו קושי להתעורר משנתו.

מה היה הרמב"ם עונה לתלמיד זה? נמק את תשובתך. (7 נקודות)

ג. הרמב"ם הביא את דברי חז"ל: "הכול בידי שמיים חוץ מיראת שמיים".

הסבר כיצד דברי חז"ל אלה מתיישבים עם שיטתו של הרמב"ם בנוגע לבחירה החופשית. (9 נקודות)

17. רמב"ן, פירוש לתורה, ויקרא, כ"ו, י"א

א. "ואף על פי שהם 'ניסים נסתרים' שעולם כמנהגו נוהג עימהם, אבל הם מתפרסמים מצד היותם תמיד לעולם בכל הארץ".

(1) מדוע הרמב"ן מכנה את השכר הניתן לעובדי ה' — "ניסים נסתרים"?

(2) הרמב"ן מבדיל בין השכר הניתן לכלל ובין השכר הניתן לפרט. הסבר את דבריו, וכתוב דוגמה להבדל זה. (15 נקודות)

ב. כיצד הרמב"ן מיישב את הסתירה בין הפסוק "כי אני ה' רפאך" ובין דברי חז"ל: "... מכאן שניתנה רשות

לרופא לרפאות"? (10 נקודות)

18. רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה'

- א. הבא שתיים מן ההוכחות השכליות של הרמב"ם להכרח קיומה של הבחירה החופשית. (9 נקודות)
- ב. כיצד הפסוק "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" מסתדר עם טענת הרמב"ם בדבר קיומה של בחירה חופשית? (9 נקודות)
- ג. בתקופת מגפת הקורונה נשמעים קולות הטוענים כי הכול מאת ה', וברצונו יהיו אנשים שיידבקו מן הנגיף ואחרים לא יידבקו. לכן אין צורך לעטות מסכה ולהתחסן.
- כיצד היה הרמב"ם מתייחס לטענות כאלה? בסס את תשובתך על דבריו. (7 נקודות)

19. רמח"ל, דור ה', חלק ב', פרק ג'

- א. מיכל, חברתה של נועה, חלתה. כאשר הגיעה נועה לבקר את מיכל, פנתה אליה מיכל בכאב גדול ושאלה: "מדוע ה' עשה לי זאת?"
- על פי דברי רמח"ל, הסבר שתי תשובות אפשריות בנוגע לייסורים הבאים על האדם. (15 נקודות)
- ב. על פי רמח"ל, מדוע שני אנשים שחטאו באותו חטא, לא בהכרח ייענשו באותו עונש? (10 נקודות)

20. חזון איש, אמונה וביטחון

- א. (1) על פי החזון איש, הסבר מהי התפיסה המוטעית של המושג "ביטחון" ומהי המשמעות האמיתית של המושג "ביטחון".
- (2) הסבר מהו ביטחון מזויף, והבא דוגמה לביטחון זה. (12 נקודות)
- ב. (1) על פי החזון איש, מדוע נענש יוסף על שביקש עזרה משר המשקים? הסבר את תשובתך. (2) על פי תשובתך על תת-סעיף ב(1), הסבר מהי ההשתדלות המותרת. (13 נקודות)

21. הרב דסלר, מכתב מאלוהים

- "היוצא מדברינו שאין בחירה אלא בנקודת הבחירה, ומקום נקודה זו נקבע על ידי סיבות שקדמו, אבל אין סיבות שתוכלנה לפעול על עצם בחירת האדם".
- א. הסבר את המושג "נקודת הבחירה", והסבר מהי הכוונה במילים "עצם הבחירה". (12 נקודות)
- ב. מחנך כיתה שלח אל מנהל בית הספר שני תלמידים שנעדרו משיעורים רבים. המנהל העניש תלמיד אחד בחומרה, ואילו בתלמיד האחר הוא נזף קלה.
- כיצד היה הרב דסלר מסביר את תגובתו של המנהל? (13 נקודות)

בהצלחה!